

ANDRIJ LIUBKA

KARBIDAS

ROMANAS

Iš ukrainiečių kalbos vertė
Donata Rinkevičienė

Sofoklis

Vilnius, 2021

PIRMAS SKYRIUS,

kuriame Tisas, vos pasirodęs, pradingsta po žeme



Išauš diena, kai čia neliks nė vieno. Kol kas mieste, kurs nutūpė kalno papėdėje ties upe, kruta kelios dešimtys tūkstančių gyventojų. Kruta, bet užvis labiau trokšta iš čia išsinešdinti. Keistas dalykas, juk Vedmedivas stačiai įkurtas gyventi patogiai. Senasis miestas vadinosi paprastai ir aiškiai – Medivas, bet atsidanginusios sovietų ordos pakeitė jo vardą. Sovietų blogio imperija žlugo, bet pavadinimo grąžinti niekas nesiteikė, nes čionykščiai – tingūs ir abejingi. Aplinkinių kaimaviečių gyventojai kalba, kad vedmediviečiui mieliausias gyvūnas – gyvatė, mat toji juda gulėdama.

Vis dėlto kartą per metus ir lazda iššauna. Tarp aptingusių vietinių iškilo neabejotina asmenybė, sielos vibratorius, vedlys. Prisistato esantis Tisas. Mokiniai (Tisas dirba istorijos mokytoju) kreipiasi: „Tamsta mokytojau...“, o už akių pravardžiuoja Karbidu. Kandūs liežuviai plaka, kad mokytojo organizme vykstanti perdėm aktyvi dujų apykaita, tiesiog nepažabojama, nuolat išsiveržianti laukan, todėl klasė alpėja nuo pasibjaurėtino kvapo, kuris primena kalcio karbidą.

Tiso pati Marička, kaip Vedmedive įprasta, – ir tingi, ir dar pasiutusiai vaidinga. Ji nuolatos uja vyrą, kad anas ką nors veiktų. Būna, šaukia: „Eik valgyt!“ Ar jis koks liurbis,

ar nėra įgijęs aukštojo?! „Pati ir eik!“ – atšauna. Tisas labai jau mėgsta kuistis tarp savo knygų ir žemėlapių, varu nenuvartum. Atrodo, išties įstrigo kadaisė pražuvusiame pasaulyje, apie kurį dienų dienas skaito ir nežinia ką rašosi.

O šit Maričkai nuobodu, retsykais prašo vyro lįsti iš kabineto, šnektelėti valandėlę, bet jis it užsuktas kartoja: „Tisas užsiėmęs.“ Kartą, ar netekusi kantrybės, ar kokio velniūkščio pakurstyta, ėmė ir paklausė:

– Tai kodėl pasivadinai Tisu?

– Et, moteriške, verčiau grįžk prie darbo, menkas dar tavo suopratė. Viskas prasidėjo didingoje Romoje. Valdė tada ją imperatorius Tiberijus, kuris daugel gero savo kraštui padarė. Per Romą tekėjo Tibras, šit ir pasivadino imperatorius Tiberijum. O mūsųose teka Tisa, todėl aš – Tisas.

– Argi neturėtum būti Tiserijus? Nors koks čia skirtumas! Iš tavęs naudos kaip iš ožio pieno. Anądien prašiau šluotražį nupirkti. O tu ką parvilkai? Vantą! Girdi, mokslo įrodyta, kad kraujotakai naudinga vanta išsiperti. O kuo grindis šluosi, ką?!

– Marička, širdelė, neputok. Suprask, kad mūsų Ukrainai gero linkiu, trokštu būti naudingas, padėt žmonėms. Valstybės ir visuomenės interesai man svarbesni už manusius. Lai mano darbus būsimos kartos įvertins.

– Ei, Tiserijau, gal eitum ir padarytum būsimų kartų, nes lovoj tavęs jau metus neregėjau. Naktis krėsle leidi, sakytum, žmonos baidais. Didžiavyris mat! Tisas... Pisas...

Atvirai kalbant, nelengvas istoriko gyvenimas tarp primityvių savanaudiškų miesčionių. Gimtosios šalies gerovė ir laimė – štai pagrindinės vertybės, o ne pinigai, ne aukštos pareigos, ne buitiniai poreikiai. Todėl Tisas visuomet ištai-

ko dvi tris valandžiukes nukulniuoti į artimiausią snarglinę, kad prasčiokėliams prie taurelės baltosios papasakotų apie šlovingą gimtosios žemės istoriją. O štai sutaisyti lauko tų pyklos durų jis niekaip neprisiruošia. Dėl to jas tenka pri-laikyti viena ranka, o tai kelia nemažai rūpesčių, ypač kai laikas nusišluostyti sėdimąją ar užsitempti kelnes. Nekart kaimynų vaikėzai matydavo, kaip bjauriai girgždėdamos at-siveria medinės išvietės durys, o iš vidaus į juos išsprogusio-mis akimis dėbso Karbidas.

Galbūt ne visi Tiso sumanymai tapo kūnu, bet tai niekis –juk ateity laukė didinga užduotis, suteiksianti prasmės jo bū-čiai. Idėja, kuri ištaisys Tiso klaidas ir nesėkmes, o vardą amžiams įrašys istorijon. Žmonija niekuomet nemokėjo tin-kamai pašlovinti savo didvyrių. Tiesa, jų buvę nedaug, bet paprasta liaudis retai įžvelgia pranašą savame krašte. Nuo amžių amžinųjų ant didžiavyrių galvų krinta pašaipų kru-ša – kaip istorikui Tisui tatau pažįstama! Tačiau jis viliasi, kad pavyks išvengti tokio likimo. Jau kurį laiką Tisą guo-džia mintis, kad jo gyvenime radosi Misija.

Juk gali, žmogau, nugyventi amželį ir nepasinaudoti tau suteikta galimybe, o galimybė ne kasdien pasitaiko, tad įsi-kibk jos, laikyk ir nieku gyvu nepaleisk. Štai tokia proga pasitaikė ir Tisui. Lyg obuolys, bumbtelėjęs Niutonui ant galvos. Tik fizikas gavo obuoliu, o mūsų herojus pats, be niekieno pagalbos, it obuolys kritulis keberiošk! ir nu-bildėjo ne per maloniausiom vieton. Tądien Marička rypa-vo kaip nesava: „Kad tave kur, alkoholike nelaimingas, jau nevalioji pats namo pardūlinti!“ Tačiau Tisui nė motais –juk likimas jam įteikė dovaną. Nors, anot žmonos, Tisas tiek nusilakė, kad stačia galva įpuolė į atvirą kanalizacijos

šulinį, išsimurkdė srutose, nuotekose ir galai žino dar kokioj bjaurasty. Žinia, baisiai nesmagi patirtis, bet tik paviršuti-niškai žiūrint, o įsigilinus reikalas aiškus, mat Tisas staiga praregėjo, ir gyvenimas įgavo naujos prasmės. Atsidūręs po žeme, šlykščioje, smirdinčioje kloakoje, Tisas kuo aiškiau-siai įsivaizdavo, kokios ateities sieks savo nelaimingai tautai. Požeminė Ukraina! Tokia mintis dar niekam nebuvo šovusi į galvą. Tas dvokiantis kryptis simbolizavo Tiso gyvenimą. Ar istoriko pašaukimas nėra amžinas ieškojimas, gilinimasis ir įrodinėjimas? Vadinasi, metų metus nuojauta kryptingai vedė šios gelmės link. Ten, kur jis galiausiai ir atsidūrė, – miesto kanalizacijos šulinyje.

Permirkęs, skleisdamas nepakeliamą, net akis graužiantį dvoką, bet vis tiek palaimingai išsišiepęs, Tisas šleivojo namo. Greičiausiai dėl šypsenos Marička nusprendė, kad vyras mir-tinai nusilakęs, bet tatai nebuvo tiesa – viso labo išmaukė bu-telaitį ar du degtinės, ne daugiau. O ar tiek norėjo? Ne, bet kitaip neprisibelsi darbo žmogelio dūšion. Būna, užsisakai šimtą gramų, prisigretini prie kokios statybininkų brigados, o kai prieina eilė pakelti tostą, skiri jį Kijevo Rusios kuni-gaikščiui Sviatoslavui. Prie tosto dar pridedi trumputę dvi-dešimties minučių prakalbą iš istorijos. Šitaip tostas po tosto ugdoma tautinė savimonė. Juk Tisas ne dėl savęs stengiasi – dėl Ukrainos. Bet negi Marička pajėgi tai įmanyti?

Vis dėlto, kai išlipęs iš vonios Tisas krito į patalus, ga-lėjai drąsiai teigti esant jį išties laimingą. Degtinės likučiai kraujyje suteikė mintims ryžto ir polėkio. Tisas grimzdo už-marštin lyg į kanalizacijos šulinį, tik vietoj maudynių fekali-jose jo laukė šlovė ir visaliaudinės liaupsės. Matė save einantį pro laimingų ukrainiečių minią. Visi ploja sužavėti ir gieda

„Ilgiausių metų“. Nuėjus gabalą, pasklinda šviesa, išryškėja didžiulis stalas, nukrautas skaniausiais valgiais ir gėrimais. Matyti ir pipirinės, ir slyvinės, ir šiaip grynos kvietinės, ir alaus – trumpai drūtai, visko, kas priklauso tautos didvyriui. Degtinės taureles puošia Ukrainos herbas ant vieno šono ir Europos Sąjungos žvaigždėlės ant kito, o ant dugno išraižyti jo, Tiso, inicialai. Žmogaus, kurs įgyvendino misiją ir pagaliau suvienijo kančių bei vargo patyrusią Ukrainą su motuše Europa. Neabejotinai taip ir bus. Jam pavyks. Nuostabu, kad proga pasitaikė kaip tik dabar, kai jam vos keturiasdešimt ketveri, kai yra kupinas jėgų ir įkvėpimo. Galutinai žmogus suprato savo paskirtį. Beliko suburti draugiją, kuri padės įgyvendinti genialią idėją. Beje, kandidatų nereikės toli ieškoti – juk turi ištikimų bičiulių. Ryt nuskuos pas Ikarą – tas tikrai nudžiugs išgirdęs Tiso planą. Nelaukęs sušauks draugus – dvasios milžinus, patriotus ukrainiečius. Viskas pavyks. Ačiū tau, Dieve, kad atsiuntei tą kanalizacijos duobę, tą gilią užuominą! Įveiktas snaudulio, Tisas vėl ir vėl lekia žemyn, o ten laukia išbandymai, sėkmė ir triumfas. Jis muistosi, kažką murma per miegus ir šypsosi. Sapnuoja, kaip rankomis rausia žemę, lenda į ją, skverbiasi vis gilyn ir gilyn.